

Úvod

Vzdelávanie a školstvo sú významnou súčasťou kultúry každého národa a dosiahnutá úroveň je priamym ukazovateľom vyspelosti každej spoločnosti. Vo vzdelávaní a v školskom systéme sa v koncentrovanej podobe prejavila väčšina problémov, s ktorými zápasila resp. sa vyrovnávala spoločnosť v rokoch 1918 – 1945. Boli to problémy spojené s materiálnymi podmienkami života obyvateľov, administratívnymi, legislatívnymi a organizačnými otázkami štátnej správy, personálnym vybavením inštitúcií rezortu Ministerstva školstva a národnej osvety (MŠaNO), ale aj so spormi politických strán, vzťahmi cirkvi a štátu, vzťahmi medzi väčšinovými národmi a menšinami a mnohé ďalšie problémy, vo výpočte ktorých by sme mohli pokračovať. Kolektív autorov v primárnych a sekundárnych prameňoch zachytil a čitateľom sprístupnil tie poznatky, ktoré sa pri historickej analýze javili ako dominantné svojou výpovednou hodnotou o kultúre, osvete, vzdelávaní a školstve v sledovanom období rokov 1918 – 1945.

Vzdelávanie a školský systém, jeho inštitucionalizácia, prešli v rokoch 1918 – 1945 na Slovensku zásadnými premenami. Nové spoločensko-politické podmienky života spoločnosti v Československu, už krátko po skončení prvej svetovej vojny, dávali možnosť výrazného kultúrneho rozvoja. Premeny v kultúrnom dianí, vo vzdelávaní a v školskom systéme na Slovensku, jeho premeny v rokoch 1918 – 1945 predstavujú však široké spektrum ešte stále nezodpovedaných otázok. Tie sú spojené so zmenami jestvujúcich kultúrnych a školských inštitúcií, zdedených z Rakúsko-Uhorska a so vznikom nových inštitúcií, ktoré zodpovedali politickému systému československého štátu a neskôr režimu slovenského štátu. Obdobie rokov 1918 – 1938 v Československu všeobecne považujeme za obdobie významných procesov demokratizácie a emancipácie slovenskej spoločnosti. V rámci nich boli položené základy novej kultúrnej infraštruktúry a vzdelávania na území Slovenska. Obyvatelia – občania, mali väčšiu možnosť prístupu k vzdelaniu a rôznym formám kultúrneho vyžitia, čo podporovala aj nová inštitucionalizácia vzdelávacích a osvetových orgánov.

Základnou inštitúciou spravovania školstva a osvety na Slovensku, ktorá mala najväčšie správne a výkonné kompetencie, sa stala exozitúra centrálného MŠaNO – bratislavský referát MŠaNO. V povojnových rokoch bolo úlohou novo konštituovanej inštitúcie referátu rekonštruovať a neskôr spravovať a budovať slovenské národné školstvo a organizovať osvetovú činnosť na Slovensku.

Obraz o vzdelávaní a školstve dokresľuje v historickej spisbe doposiaľ málo pertraktovaná problematika činností politických strán v súvislosti s kultúrou a školstvom. Politické strany ovplyvňovali vznik, pôsobenie národných a regionálnych vzdelávacích, školských a osvetových inštitúcií. Politické strany boli zainteresované na školskej politike štátu, čo sa výrazne preukázalo na parlamentnej pôde, pri tvorbe zákonov a nariadení. Stranícke záujmy sa v legislative aktuálne prejavovali hlavne v názorovej konfrontácii pri tvorbe školských reforiem napr. Malého školského zákona. Záujem politických strán o otázky vzdelávania nachádzame aj vo volebných programoch ľudovej strany, sociálnych demokratov, agrár-